

Валентина Петрович – кандидат історичних наук, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки

УПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В АРХІВНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Електронні інформаційні ресурси та Інтернет останнім часом завоювали масштабний інформаційний простір в усьому світі, проникли в усі сфери життя, створили нове інформаційне середовище, яке в такий прогресивний спосіб забезпечує права на інформацію та вільний доступ до необхідної користувачу інформації. Відбулося виникнення вебсайтів різних офіційних та неофіційних організацій та окремих осіб як електронних документально-інформаційних систем. Архівні установи займають у цьому процесі важливе місце. Вони допомагають владним структурам та громадським організаціям виконувати свої суспільні обов'язки, розвивати зв'язки з громадськістю, міжнародною спільнотою, розбудовувати інформаційний простір держави, задовольняти суспільні потреби за допомогою електронних ресурсів. Найбільший інтерес для українського документознавства та архівознавства становлять ресурси офіційних та громадських архівних організації, що на сьогодні існують у світі, аналіз досвіду формування і змісту ресурсів, вивчення складу комплексів електронних документів, інформаційної структури.

Сучасний розвиток архівознавства у світі та в Україні, зокрема, не може бути представлений виокремлено від такого сегмента, як створення електронних ресурсів, розвиток доступу до них та їхнє представлення у мережі Інтернет, що вже давно та активно розвивається у провідних світових державах.

А. Шаповал зазначає, електронні ресурси відіграють важливу роль у здійсненні інформаційно-комунікаційної функції архіву і мають деякі переваги порівняно з традиційними засобами комунікації, а саме:

- формування позитивного образу установи (інформація про її історію, сучасний стан, організаційно-функціональні можливості, науково-технічний потенціал, участь у реалізації різноманітних проектів та інші);
- цілодобова доступність інформації для користувачів з усього світу;
- оперативне оновлення інформації;
- урахування запитів та пропозицій користувачів;
- надання великого обсягу інформації;
- можливість отримання мультимедійної інформації;
- персоналізація інформації, призначеної для певної цільової аудиторії;
- багатоаспектний та швидкий пошук необхідних даних у великих масивах інформації;
- отримання даних про відвідуваність веб-сайту, тобто про його результативність як засобу комунікації [11, с. 73].

На сьогодні архіви здійснюють інформаційну діяльність з метою забезпечення суспільства ретроспективною інформацією. В умовах глобальної інформатизації та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій архівна галузь постає перед новими викликами. Оцифрування документальної спадщини, що розпочалося на рубежі 1980–1990-х роках країнами Європейського Союзу, спочатку призначалося для розроблення мультимедійних продуктів, а згодом досить швидко набуло статусу самостійного наукомісткого процесу, орієнтованого на забезпечення удоступнення користувачів до архівних документів. Відтак цифрові копії документів опинилися у центрі нових технологічних досліджень та відповідних розробок, засвідчивши цим перехід галузі до інноваційних процесів. Ще однією з причин, яка рухає зміну парадигми архівної галузі, є загроза збереженню національних архівних фондів, що виникає унаслідок природних чи антропогенних факторів середовища.

Архівні інформаційні ресурси України є частиною світової культурної спадщини та підпадають під глобальні процеси інформатизації. Тому постає питання їх використання відповідно до трендів сучасних інформаційних технологій за рахунок упровадження передового світового досвіду та формування єдиної цифрової інфраструктури. Зарубіжні країни нагромадили суттєвий досвід упровадження програмних продуктів стосовно інтегрованих цифрових ресурсів культурної спадщини. Назвемо деякі з них.

EUROPEANA (Європейська цифрова бібліотека) (відкриття 2008 року у межах програми e-Contentplus) – це портал цифрових документів, багатомовних мультимедійних ресурсів європейської культурної спадщини, розроблений з ініціативи Європейської комісії [7, с. 88; 14].

ePaveldas (Литва, існує понад 16 років) – найбільший портал доступу до цифрових копій архівних документів, рукописів, музейних предметів, аудіо-документів, мап та інших об'єктів культурної спадщини Литви [15].

ZoSIA (Польща) – безкоштовна інтегрована система пошуку архівної інформації [6, с. 253; 1, с. 67].

AREnet або Archives Portal Europe – портал, на якому розміщено близько 280 мільйонів архівних одиниць опису національних, громадських, парафіяльних, університетських, корпоративних, приватних архівів понад 30 країн, що активно поповнюється й досі [13].

LONTAD (Ліга Націй, стартував 2017 року) – проєкт надав повний цифровий доступ до архівів Ліги Націй, забезпечив цифрове та фізичне збереження та найсучасніший безкоштовний онлайн-доступ до 14,2 мільйона сторінок архівних документів Ліги Націй за 1919–1946 роки [16].

ADAMANT (Франція, старував 2021 року) – проєкт пропонує безкоштовний доступ до цифрових архівів, сайт проєкту містить архівні дані створені або отримані під час діяльності фізичної чи юридичної особи [4, с. 135].

Дотепер економічний розвиток країни визначається рівнем доступу до сучасних знань та інформаційних технологій, тому Україна здійснює впевнені

кроки у модернізації архівної галузі та її подальшій інтеграції в європейський соціокультурний простір. У темі запровадження новітніх форм репрезентації архівної інформації в мережі Інтернет свої дослідження здійснили такі вітчизняні науковці, як: Г. Боряк, Л. Дубровіна, А. Кисельова, І. Матяш, К. Новохатський, Л. Юдіна та інші. На рівні уряду цей глобальний євроінтеграційний процес розпочався після підписання Україною Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році та закріпився «Стратегічною програмою розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019–2023 рр.)». У програмі зазначалося, зокрема, і про активізацію «роботи щодо запровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, компонентів інформатизації та цифровізації» у діяльність архівів [9, с. 21].

Дещо випереджаючою була «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні», затверджена у 2013 році, згідно з якою широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в архівну справу включає переведення в електронну форму архівних документів, створення електронних інформаційно-пошукових систем, «підвищення рівня забезпечення збереженості Національного архівного фонду», «створення необхідної техніко-технологічної інфраструктури, електронних інформаційних ресурсів в архівах» [8].

Упровадження електронних послуг є одним із пріоритетних завдань для архівних установ на найближчі 5 років згідно з проектом Стратегії розвитку архівної справи на період до 2025 року. Документ передбачає забезпечення архівам можливостей щодо автоматизації діяльності та надання послуг користувачам щодо роботи з інформаційними ресурсами і послугами архівів в онлайн-режимі, а також «імплементация архівних послуг у систему державних електронних» послуг [10].

Із-поміж помітних новацій у вітчизняній архівній справі на особливу увагу заслуговує програмний комплекс ARCHIUM. Пріоритетними завданнями, які дозволяють вирішити впровадження платформи, є формування

цифрового контенту (облікових даних, цифрових зображень документів) та створення публічних електронних сервісів, спрямованих на забезпечення доступу до архівних інформаційних ресурсів. Архітектура платформи побудована відповідно до нормативної бази. В основі платформи – система архівного обліку. Її основні можливості такі:

- ієрархічна структура контенту відповідає системі архівного описання та зберігання (фонд → опис → справа → документ);
- уведення і представлення описових та структурних метаданих, зокрема в архівних стандартах;
- багатофункціональний інтерфейс для перегляду цифрових зображень;
- широкі можливості тегування;
- повнотекстовий пошук з окремим виведенням результатів за типами метаданих та тегів;
- зручний, інтуїтивно зрозумілий адміністративний інтерфейс для наповнення та управління контентом;
- автоматизація наповнення порталу даними;
- управління доступом для користувачів;
- можливість інтеграції аналогічних ресурсів, створених на базі ПК, на рівні багатоаспектного пошуку (єдине вікно повнотекстового пошуку та пошуку за атрибутами) [12]. Усе це дозволяє назвати ARCHIUM комплексною системою інформатизації архіву.

Публічною частиною програмного комплексу ARCHIUM є Міжархівний пошуковий портал. Він був презентований на початку 2020 року Державною архівною службою. Цей вебсайт об'єднує у єдиному пошуковому просторі електронні ресурси державних архівів, а також окремі тематичні цифрові колекції документів, які працюють на платформі ARCHIUM. Пошук має гнучкі налаштування, є морфологічним та здійснюється за повними текстами довідкового апарату, представленого на локальних ресурсах, а саме: за назвами фондів, історичними довідками до них, анотаціями до фондів та описів, заголовками справ і документів, а також серед позицій покажчиків, що

є аналогами традиційних архівних каталогів. Проект створено компанією «Архівні інформаційні системи» у співпраці з Державною архівною службою України [5]. Першим архівом, який приєднався до нового онлайн-ресурсу, був Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки (2020 рік приєднання).

На базі платформи ARCHIUM 11 травня 2022 року був розроблений і представлений онлайн проєкт «Єдине вікно доступу до цифрових ресурсів українських архівів» [3]. Метою цього ресурсу, як зазначає А. Хромов – голова Державної архівної служби України, є долучити до нього всі державні архіви. Тобто цей сайт має бути спільним для центральних, державних і обласних архівів. Це інтегруючий ресурс, на який завантажено майже 1,5 мільйона копій архівів України [2].

Наразі деякі з обласних архівів завершують процедуру приєднання до платформи, що надасть змогу розпочати процес її постійного наповнення власними інформаційними ресурсами. Під'єднання ж без винятку всіх обласних архівних установ, як потенційних локальних ресурсів, до зазначеного програмного комплексу викликає деякі труднощі, адже їх розвиток та матеріально-технічний стан безпосередньо залежить від політики обласних державних адміністрацій.

Отже, створення об'єднаних архівних цифрових ресурсів – вимога, продиктована стрімким розвитком і впровадженням новітніх інформаційних технологій, що надають невичерпні можливості для популяризації культурної спадщини та ствердження позитивного іміджу України. З метою модернізації вітчизняної архівної справи здійснюється процес упровадження програмного комплексу ARCHIUM. Його широкі технічні характеристики дозволяють інтегрувати в його систему такі установи, як державні архіви, рукописні відділи бібліотек, наукові установи тощо. А саме поширення упровадження програмного комплексу засвідчує інтеграцію культурної сфери до загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення суспільства, що дозволить, передусім, стати значним локальним ресурсом для участі в

європейський проєктах зі збереження, поширення та удоступнення ретроспективної інформації Національного архівного фонду України.

Джерела та література

1. Артеменкова О. М. Веб-сайти архівного спрямування у проведенні генеалогічних досліджень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 63–69.

2. В Україні створили архівний ресурс, на який завантажені твори Шевченка, Франка, Грінченка. URL: <https://chytomo.com/v-ukraini-stvoryly-arkhivnyj-resurs-na-iakyj-zavantazheni-tvory-shevchenka-franka-hrinchenka/> (дата звернення 22.03.2024).

3. Єдине вікно доступу 24/7 до цифрових ресурсів українських архівів. Державна архівна служба України. Офіційний вебпортал органу виконавчої влади. URL: <https://archives.gov.ua/ua/> (дата звернення 22.03.2024).

4. Куліковська Є. Архівні інформаційні ресурси Франції: сучасні підходи в організації та використанні. *Архіви України*. 2022. № 2. С. 133–145.

5. Міжархівний пошуковий портал. Державна архівна служба України. Офіційний вебпортал органу виконавчої влади. URL: <https://searcharchives.net.ua/> (дата звернення 22.03.2024).

6. Паламарчук Л. В., Чернятинська Ю. Г. Стажування українських архівістів у державних архівах Польщі. *Архіви України*. 2018. № 5–6. С. 244–263. URL: <https://www.epaveldas.lt/about> (дата звернення 26.03.2024).

7. Приходько Л. Ф. Збереження цифрової культурної спадщини – імператив XXI століття. *Архіви України*. 2019. № 2. С. 67–92.

8. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/246420577> (дата звернення 26.03.2024).

9. Стратегічна програма розвитку архівної справи України на середньострокову перспективу (2019–2023 рр.). Держ. арх. служба України, УНДІАС. Київ, 2019. 51 с.

10. Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року: проєкт. Державна архівна служба України. URL: <http://surl.li/jarhz>. (дата звернення 27.03.2024).

11. Шаповал А. І. Веб-сайт як важливий складник інформаційного забезпечення архівної діяльності. *Культурологічні трансформації XXI ст.: від теорії до практики* : зб. тез доп Всеукр. наук.-практ. конф. здоб. вищ. ос. і мол. уч. м. Миколаїв, 18 лист. 2021 р. Миколаїв : ВП «МФ КНУКіМ», 2021. С.73–75. URL: <http://surl.li/russw> (дата звернення 26.03.2024).

12. ARCHIUM – платформа для створення цифрового архіву. URL: <https://arinsy.com/product/archium/> (дата звернення: 28.03.2024).

13. Archives Portal Europe. URL: <https://www.archivesportaleurope.net/about-us/the-portal/> (дата звернення: 26.03.2024).

14. Discover Europe's digital cultural heritage. Search, save and share art, books, films and music from thousands of cultural institution. URL: <https://www.europeana.eu/en> (дата доступу 22.03.2024).

15. ePaveldas. URL: <https://www.epaveldas.lt/about> (дата звернення 26.03.2024).

16. United Nations Library& Archives Geneva. URL: <https://libraryresources.unog.ch/lontad> (дата звернення 26.03.2024).

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ПЕТРОВИЧ ВАЛЕНТИНА ВАСИЛІВНА

Кандидат історичних наук, доцент кафедри музеєзнавства, пам'яткознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Волинського національного університету імені Лесі Українки.

моб. тел. +(38)099 229 83 65 e-mail: valyavp@ukr.net